

اظهار نظر کارشناسی درباره:
**«لایحه اجازه مشارکت جمهوری اسلامی ایران در افزایش
سهام سرمایه دور ششم بانک توسعه اسلامی»**

سید محمد افقهی^۱ محمد امین صلواتیان^۱ سید مهدی بنی طبا^۲

مقدمه

بانک توسعه اسلامی^۳ با اهداف اجتماعی و اقتصادی در سال ۱۹۷۵ میلادی تأسیس شده است. این بانک طی دهه‌های گذشته به اعطای تسهیلات و امکانات تأمین مالی اقدام کرده است. کشور ایران یکی از سهام‌داران عمده آن بانک محسوب می‌شود. عملکرد بانک توسعه اسلامی در تأمین مالی نشان می‌دهد که ایران با وجود سهام‌داری حدود ۸.۳٪ بانک مذکور، سهم پایینی معادل ۳.۸٪ از تأمین مالی و تسهیلات مصوب آن بانک داشته است. با این حال، بانک توسعه اسلامی تصمیم به افزایش سرمایه به میزان ۵.۵ میلیارد دینار اسلامی گرفته است و دولت لایحه‌ای با عنوان لایحه «اجازه مشارکت جمهوری اسلامی ایران در افزایش سهام سرمایه دور ششم بانک توسعه اسلامی» به شماره ثبت ۷۹۲ به مجلس شورای اسلامی ارسال کرده است. کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۴۰۱/۷/۱۰ با کلیات لایحه مذکور موافقت و تبصره‌ای به آن الحاق کرده است. تبصره الحاقی به تکلیف وزارت امور اقتصادی و دارایی برای برنامه‌ریزی در خصوص دریافت امتیازات مالی و دریافت تسهیلات از بانک توسعه اسلامی و ارائه آن برنامه و عملکرد به مجلس اشاره دارد. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، گزارش کمیسیون اقتصادی در خصوص لایحه «اجازه مشارکت جمهوری اسلامی ایران در افزایش سهام سرمایه دور ششم بانک توسعه اسلامی» را مطلوب ارزیابی می‌کند و با آن موافق است. در این گزارش به بررسی موضوع جزئیات موضوع پرداخته می‌شود.

۱. معرفی بانک توسعه اسلامی و جایگاه ایران در آن

بانک توسعه اسلامی از مؤسسات توسعه‌ای بین‌المللی است که در سال ۱۹۷۵ میلادی تأسیس شد و مرکز آن در جده عربستان سعودی است. تمرکز این بانک بر کاهش فقر، ارتقای سلامتی و آموزش و بهبود رفاه آحاد جوامع اسلامی است. این بانک دارای ۵۷ عضو از کشورهای مختلف اسلامی است. شرط اصلی عضویت در بانک توسعه اسلامی عضویت در سازمان همکاری اسلامی است.

مخصوص صحن علنی

مشخصات لایحه

دوره یازدهم - سال سوم

شماره ثبت:

۷۹۲

معاونت پژوهش‌های
اقتصادی

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۲۰۱۸۶۷۰

تاریخ انتشار:

۱۴۰۱/۱۰/۲۴

۱. تهیه و تدوین‌کنندگان

۲. ناظر علمی

سرمایه بانک توسعه اسلامی در انتهای سال ۲۰۲۱ برابر با ۵۰.۶ میلیارد دینار اسلامی است.^۱ در پنجمین نشست عمومی، برای بار ششم افزایش سرمایه بانک به میزان ۵.۵ میلیارد دینار اسلامی مورد تصویب قرار گرفت که در صورت این افزایش سرمایه، سرمایه بانک به میزان ۵۶.۱ میلیارد دینار اسلامی می‌رسد.

جمهوری اسلامی ایران نیز یکی از سهام‌داران و از اعضای هیئت اجرایی بانک توسعه اسلامی است. جمهوری اسلامی ایران سومین سهام‌دار بزرگ بانک با تعداد ۴۱۷۴۶۳ سهم معادل ۸.۲۵٪ از کل سهام بانک، بعد از کشورهای عربستان سعودی و لیبی است. با این حال در سال ۲۰۲۱، کشور ایران در هیچ‌کدام از حوزه‌های کشاورزی، آموزش، انرژی و سلامت که بانک تسهیلات اعطا می‌کند، تسهیلاتی دریافت نکرده است.

نمودار ۱. ترکیب سهام‌داری بانک توسعه اسلامی

مأخذ: گزارش سالانه بانک توسعه اسلامی، ۲۰۲۱.

در این بانک برای هریک از کشورها مستقل از میزان سهام آن‌ها سهمی از تسهیلات تعیین شده است؛ سهم تسهیلات مصوب برای کشور ایران برابر با ۳.۸٪ بوده است. جدول زیر تسهیلات مصوب بانک توسعه اسلامی برای برخی کشورهای اسلامی را نشان می‌دهد.

۱. Islamic Dinar: دینار اسلامی معادل یک واحد پول صندوق بین‌المللی پول (SDR) است.

جدول ۱. سهم تسهیلات مصوب برای کشورهای اسلامی توسط بانک توسعه اسلامی از ابتدا

کشور	سهم از کل منابع مصوب	رتبه سهام‌داری در بانک توسعه اسلامی	درصد سهام‌داری از بانک توسعه اسلامی
بنگلادش	۱۴.۴٪	۱۴	۱٪
مصر	۱۰.۱٪	۷	۷.۱٪
پاکستان	۹.۱٪	۱۱	۲.۵٪
ترکیه	۷.۶٪	۹	۶.۴٪
مراکش	۴.۲٪	۱۵	۰.۵٪
جمهوری اسلامی ایران	۳.۸٪	۳	۸.۳٪
اندونزی	۳.۷٪	۱۲	۲.۳٪
عربستان سعودی	۳.۴٪	۱	۲۳.۸٪

مأخذ: محاسبات گزارش بر اساس گزارش سالانه بانک توسعه اسلامی سال ۲۰۲۱.

این جدول نشان می‌دهد که با وجود سهام‌داری بالای ایران در بانک توسعه اسلامی، سهم ایران از تأمین مالی این بانک به نسبت تعداد قابل توجهی از سایر کشورها کمتر است. به لحاظ تعداد و ارزش پروژه‌های تأمین مالی شده توسط IDB هم طی سال‌های ۱۹۷۵ تا ۲۰۲۱ میلادی، این بانک برای ۴۲۷ پروژه ایران تأمین مالی انجام داده است که مجموع مبلغ آن برابر با ۶.۱ میلیارد دلار آمریکا بوده است، درحالی‌که کل پروژه‌های تأمین مالی شده توسط این بانک ۱۲۳۳۷ مورد به ارزش حدود ۱۷۷ میلیارد دلار آمریکا بوده است؛ بنابراین ایران چه از لحاظ تعداد و چه از لحاظ ارزش، سهمی حدود ۳.۴٪ از کل پروژه‌های تأمین مالی شده توسط این بانک داشته است.

۲. اظهارنظر کارشناسی در خصوص گزارش کمیسیون اقتصادی

گزارش کمیسیون اقتصادی مصوب ۱۴۰۱/۷/۱۰ در خصوص لایحه «اجازه مشارکت جمهوری اسلامی ایران در افزایش سهام سرمایه دور ششم بانک توسعه اسلامی» دارای یک ماده واحد و سه تبصره به شرح زیر است:

ماده واحد- به دولت اجازه داده می‌شود سرمایه جمهوری اسلامی ایران در بانک توسعه اسلامی را از مبلغ چهار میلیارد و یکصد و هفتاد و چهار میلیون و ششصد و سی هزار (۴.۱۷۴.۶۳۰.۰۰۰) دینار اسلامی به مبلغ چهار میلیارد و ششصد و سی و یک میلیون و چهارصد و شصت هزار (۴.۶۳۱.۴۶۰.۰۰۰) دینار اسلامی افزایش دهد و نسبت به پرداخت این افزایش سرمایه به ارزش کل چهارصد و پنجاه و شش میلیون و هشتصد و سی هزار (۴۵۶.۸۳۰.۰۰۰) دینار اسلامی مطابق با مقررات و جداول زمانی سررسید اقساط مربوط اقدام نماید. اقساط این افزایش سرمایه در یک بازه زمانی (۱۴) ساله و طی (۲۸) قسط شش ماهه از سال ۱۴۰۱ (۲۰۲۳) میلادی) تا سال ۱۴۱۵ (۲۰۳۶ میلادی) قابل پرداخت است. مبلغ هر قسط (یکم تا بیست و هفتم) برابر با شانزده میلیون و سیصد و پانزده هزار و سیصد و پنجاه و هفت (۱۶.۳۱۵.۳۵۷) دینار اسلامی و قسط آخر (بیست و هشتم) برابر با شانزده میلیون و سیصد و پانزده هزار و سیصد و شصت و یک (۱۶.۳۱۵.۳۶۱) دینار اسلامی است.

تبصره «۱»- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است از محل منابع خود نسبت به پرداخت اقساط مربوط به پذیرهنویسی سهام سرمایه دولت در بانک مزبور در مواعد مقرر اقدام نموده و مبالغ پرداختی را در دفاتر قانونی خود به حساب سهمیه سهام دولت جمهوری اسلامی ایران در مؤسسات بین‌المللی منظور نماید.

تبصره «۲»- وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف به ارائه سفته معادل ریالی اقساط پرداختی سهام پذیرهنویسی شده در بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران است.

تبصره «۳»- وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است میزان تسهیلات دریافتی از بانک توسعه اسلامی، محل و میزان هزینه کرد آن و همچنین برنامه‌های خود را برای اخذ امتیاز از بانک مزبور اعم از دریافت تسهیلات را در ابتدای اردیبهشت‌ماه هر سال به کمیسیون‌های اقتصادی و برنامه‌بودجه و محاسبات مجلس شورای اسلامی اعلام نماید.

ماده واحده شرایط و زمان‌بندی افزایش سرمایه و میزان افزایش سرمایه در بانک توسعه اسلامی را بیان می‌کند. تبصره یک، به تکلیف بانک مرکزی در تخصیص ارز برای پذیرهنویسی در افزایش سرمایه بانک توسعه اسلامی و تبصره دوم، به تکلیف وزارت امور اقتصادی و دارایی به ارائه سفته ریالی اقساط در بانک مرکزی اشاره می‌کند.

به دلیل عدم بهره‌مندی اقتصاد ایران از تسهیلات و امکانات تأمین مالی بانک توسعه اسلامی با وجود سهام‌داری بالای آن، تبصره سوم وزارت امور اقتصادی و دارایی را مکلف می‌کند تا برای تسهیلات‌گیری از بانک بین‌المللی اسلامی برنامه‌ریزی لازم را انجام دهد و به مجلس به‌عنوان نهاد قانونگذار و ناظر گزارش دهد. وجود این تبصره با توجه به چالش مذکور ضروری به نظر می‌رسد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

بانک توسعه اسلامی یکی از نهادهای مالی مهم جهان اسلام است که ایران جزو سهام‌داران عمده آن محسوب می‌شود. با این حال تجربه نشان داده است که ایران نتوانسته است از تسهیلات و امکانات تأمین مالی آن بانک به نحو کافی بهره‌مند شود. گزارش کمیسیون اقتصادی درخصوص لایحه «اجازه مشارکت جمهوری اسلامی ایران در افزایش سهام سرمایه دور ششم بانک توسعه اسلامی» که به دلیل افزایش سرمایه آن بانک به مجلس شورای اسلامی تقدیم شده است، مطلوب ارزیابی می‌شود و با آن موافقت می‌گردد. همان‌طور که در تبصره سوم گزارش کمیسیون اقتصادی آمده است، ضروری است تا دولت و به‌طور ویژه وزارت امور اقتصادی و دارایی نسبت به بهره‌مندی از این نهاد مالی برنامه‌ریزی مکفی داشته باشد.

شماره ماده	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	ارجاع به کمیسیون
۱	✓			
تبصره ۱	✓			
تبصره ۲	✓			
تبصره ۳	✓			

شماره ماده	مصوبه کمیسیون	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	ارجاع به کمیسیون	اظهار نظر کارشناسی	متن اصلاحی
ماده ۱	به دولت اجازه داده می شود سرمایه جمهوری اسلامی ایران در بانک توسعه اسلامی را از مبلغ چهار میلیارد و یکصد و هفتاد و چهار میلیون و ششصد و سی هزار (۴.۱۷۴.۶۳۰.۰۰۰) دینار اسلامی به مبلغ چهار میلیارد و ششصد و سی و یک میلیون و چهارصد و شصت هزار (۴.۶۳۱.۴۶۰.۰۰۰) دینار اسلامی افزایش دهد و نسبت به پرداخت این افزایش سرمایه به ارزش کل چهارصد و پنجاه و شش میلیون و هشتصد و سی هزار (۴۵۶.۸۳۰.۰۰۰) دینار اسلامی مطابق با مقررات و جداول زمانی سررسید اقساط مربوط اقدام نماید. اقساط این افزایش سرمایه در یک بازه زمانی (۱۴) ساله و طی (۲۸) قسط شش ماهه از سال ۱۴۰۱ (۲۰۲۳ میلادی) تا سال ۱۴۱۵ (۲۰۳۶ میلادی) قابل پرداخت است. مبلغ هر قسط (یکم تا بیست و هفتم) برابر با شانزده میلیون و سیصد و پانزده هزار و سیصد و پنجاه و هفت (۱۶.۳۱۵.۳۵۷) دینار اسلامی و قسط آخر (بیست و هشتم) برابر با شانزده میلیون و سیصد و پانزده هزار و سیصد و شصت و یک (۱۶.۳۱۵.۳۶۱) دینار اسلامی است.	✓				به دلیل حفظ موقعیت سهامداری ایران در بانک توسعه اسلامی و همچنین ظرفیت تامین مالی خارجی پیشنهاد بر شرکت در افزایش سرمایه است.	
تبصره ۱	بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است از محل منابع خود نسبت به پرداخت اقساط مربوط به پذیره نویسی سهام سرمایه دولت در بانک مزبور در مواعد مقرر اقدام نموده و مبالغ پرداختی را در دفاتر قانونی خود به حساب سهمیه سهام دولت جمهوری اسلامی ایران در مؤسسات بین المللی منظور نماید.	✓				رویه اداری جهت انجام افزایش سرمایه بانک توسعه اسلامی است که ضروری است انجام شود.	
تبصره ۲	وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف به ارائه سفته معادل ریالی اقساط پرداختی سهام پذیره نویسی شده در بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران است.	✓				رویه اداری جهت انجام افزایش سرمایه بانک توسعه اسلامی است که ضروری است انجام شود.	
تبصره ۳	وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است میزان تسهیلات دریافتی از بانک توسعه اسلامی، محل و میزان هزینه کرد آن و همچنین برنامه های خود را برای اخذ امتیاز از بانک مزبور اعم از دریافت تسهیلات را در ابتدای اردیبهشت ماه هر سال به کمیسیون های اقتصادی و برنامه و بودجه و محاسبات مجلس شورای اسلامی اعلام نماید	✓				به جهت دریافت منابع مالی از نهادهای مالی بین المللی ضروری است تا دولت نسبت به ارائه برنامه اقدام کند. همچنین به منظور افزایش نظارت ضروری است تا محل و میزان هزینه کرد معلوم گردد. این تبصره به این حکم می پردازد.	